

8. Громовчук М. Евтаназія в Україні: питання реалізації конституційного права людини. *Український часопис конституційного права*. 2021. № 2. С. 28–33.

9. Триньова Я. О. Смерть на прохання в Європі (Біоетика та практика ЄСПЛ щодо закінчення життя людини на прохання). Київ: Право, 2019. 376 с.

Колінько Олена Олександрівна

к.ю.н., доцент кафедри права

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Стамбульська конвенція є джерелом міжнародного права з прав людини, стандартами закріпленими в якій, керується Європейський суд з прав людини виносячи свої рішення.

Дана конвенція – це всеосяжний міжнародно-правовий інструмент, основні цілі якої полягають в:

- боротьбі з усіма формами гендерно зумовленого насильства;
- сприянні ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок;
- заохоченні справжньої рівності між жінками та чоловіками [1].

Конвенція набрала чинності 1 серпня 2014 року, після того, як її ратифікували 10 держав. Україна була однією з перших країн, які прийняли участь в її підписанні (7 вересня 2011 року). В свою чергу, лише з 1 листопада 2022 року дана конвенція набула чинності в Україні.

В свою чергу, створенню й прийняттю даної конвенції передував складний процес обговорення та розроблення нормативної бази, яка б могла задовольнити потреби суспільства щодо механізмів запобігання й протидії насильству стосовно жінок та врегулювання питань пов'язаних з гендерно зумовленим насильством. Так, починаючи з 1990-х років й аж до 2010 року

Радою Європи була прийнята низка резолюцій та рекомендацій щодо регулювання питань пов'язаних з гендерно зумовленим насильством: Рекомендацію Rec (2002) 5 для держав-членів з питань захисту жінок від насильства; Резолюцію 1247 (2001 р.) щодо каліцтва жіночих статевих органів; Резолюцію 1582 (2007 р.) щодо домашнього насильства; Резолюцію 1327 (2003 р.) щодо так званих «злочинів в ім'я честі»; Рекомендацію 1723 (2005 р.) щодо примусових шлюбів і примусу дітей до вступу в шлюб; Рекомендацію 1777 (2007 р.) щодо посягань на статеву недоторканність особи з використанням її безпорадного стану внаслідок застосування лікарських препаратів; Резолюцію 1654 (2009 р.) про феміцид; Резолюцію 1691 (2009 р.) про зґвалтування жінок, зокрема в шлюбі [1].

В подальшому, всі ці нормативні акти й стали тим підґрунтям, на основі якого була створена Стамбульська конвенція. Тобто, в розрізі реалізації ідей закладених в наведених вище рекомендаціях й резолюціях можна було побачити «білі плями», які необхідно було доопрацювати, врегулювати додатково, виробити поглиблені механізми для впровадження. Цей кропіткий процес створення й ратифікації (Україною в тому числі) єдиного міжнародного акту, який би всесторонньо задовольняв потреби суспільства щодо врегулювання такої чутливої теми, як гендерно зумовлене насильство, зайняв більше 30 років.

Стамбульською конвенцією закріплюється ряд визначень, які допомагають окреслити її зміст та сформувати підходи до політики з попередження насильства, надання допомоги постраждалим та покарання кривдників.

У першу чергу, це такі поняття, як «насильство стосовно жінок», «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою», «домашнє насильство». При цьому, в преамбулі зазначається, що чоловіки також можуть потерпати від гендерно зумовленого, зокрема домашнього, насильства. Й вагомим внеском є застереження, що положення конвенції в рівній мірі мають застосовуватись для захисту, як постраждалих жінок, так і постраждалих

чоловіків.

У Стамбульській конвенції закріплений перелік окремих форм гендерно зумовленого насильства. Він не є вичерпним, однак держави, які ратифікували Конвенцію, мають забезпечити криміналізацію цих форм насильства у своєму національному законодавстві. Так, окрім домашнього, визначаються такі види гендерно зумовленого насильства, як: сексуальне насильство (зокрема, зґвалтування); примусовий шлюб; каліцтво жіночих геніталій (жіноча генітальна мутиляція); примусовий аборт; примусова стерилізація; сексуальні домагання; сталкінг (переслідування); злочини, вчинені в ім'я так званої «честі» [2].

Щодо процесу й способів імплементації Конвенції в своє національне законодавство, держави-учасниці мають свободу у виборі підходу. Переважна більшість держав (в тому числі й Україна) обрали гендерно «нейтральний» підхід та відповідно, не розділяють чоловіків і жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, ухвалюючи спеціальне законодавство. На прикладі України, ми можемо побачити, що в Кримінальному кодексі України не має конкретизації щодо гендеру потерпілих від наведених вище видів насильства.

Наприкінці 2017 р. Україна внесла зміни до Кримінального кодексу України [3], відповідно до яких поняття сексуального насильства (ст. 153 КК України) та зґвалтування (ст. 152 КК України) були розмежовані та повністю узгоджені з визначенням Стамбульської конвенції. Крім того, суттєвою новелою для вітчизняного кримінального законодавства було запровадження стандарту добровільної згоди (ст. 154 КК України).

Крім того, Кримінальний кодекс України був доповнений ст. 126-1, яка передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство й прирівнює в статусі потерпілих, осіб, що перебувають (перебували) з винним в фактичному зареєстрованому шлюбі, були (є) співмешканцями, перебували (перебувають) в сімейних або близьких відносинах [4].

Після внесення законодавчих змін у 2017 році каліцтво статевих органів

було визначено як злочин та віднесено до статті 121 КК України, як різновид тяжких тілесних ушкоджень [5]. Однак відповідні зміни не були внесені до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, що є перешкодою для практичного застосування даного положення.

Наразі складно відслідкувати, чи в Україні ведуться кримінальні провадження щодо даного правопорушення, оскільки статистика з відкритих джерел [6] містить дані лише про вчинення тяжких тілесних ушкоджень, без розбивки за категоріями цих ушкоджень.

Статтю 134 КК України було розширено й доповнено. Розширено в ч. 2, 3 ст. 134 КК України й тепер категорія «незаконне проведення аборту» включає в себе дії, що характеризуються, в тому числі, й примушуванням до аборту. Доповнено ч. 4 і 5 ст. 134 КК України криміналізацією примусової стерилізації [4]. На жаль повністю відсутньою є наявність, як проваджень, так і вироків щодо даних злочинів [6]. Такі показники говорять про високий рівень латентності та проблематичність ідентифікації таких злочинів.

Так, донедавна українське законодавство дозволяло стерилізацію недієздатних осіб без їхньої згоди, але за наявності згоди їхніх опікунів. Можливість проведення такої процедури пояснювали необхідністю захистити недієздатну особу від небажаної вагітності та сексуального насильства. Така практика протирічила міжнародним стандартам та порушувала права людини. Тому в 2017 р. відповідне законодавче положення було скасоване як дискримінаційне. Разом з тим, в Україні досі не була прийнята детальна процедура отримання згоди на стерилізацію з боку недієздатної особи. Це є проблемою, адже немає можливості пересвідчитися, чи особа погоджується на це добровільно, що на практиці може призвести до нових випадків примусової стерилізації [1].

Ще однією новелою КК України стало закріплення заборони примушення до шлюбу (ст. 151-2) [4]. Дана норма стосується, як жінок та дівчат, що проживають в Україні, так й українок, які перебувають за кордоном, особливо в країнах, де ця форма насильства є більш поширеною.

На жаль, такі форми гендерно зумовленого насильства, як сексуальні домагання, сталкінг (переслідування), злочини, вчинені в ім'я так званої «честі», поки не знайшли закріплення в національному кримінальному законодавстві у вигляді спеціально регулюючих норм.

Позитивним моментом, щодо імплементації норм Стамбульської конвенції є те, що процес адаптації національного законодавства під вимоги міжнародного співтовариства досить активно просувається.

Можна побачити, що суспільство стало менш толерантним до проявів гендерно зумовленого насильства. Але, ще є необхідним доопрацювання механізму імплементації не лише норм, але й практики реалізації захисту прав постраждалих від даних форм насильства.

Джерела:

1. Стамбульська конвенція для тих, хто приймає рішення. URL: <https://la-strada.org.ua/download/stambulska-konventsija-dlya-tyh-hto-prijmaye-rishennya>
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) № 994_001-11 від 20 червня 2022 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII від 6 грудня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
4. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 6 листопада 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджені Наказом МОЗ № 6 від 17 січня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>

6. Статистика на сайті Офісу Генерального Прокурора. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/stationfo.html>

Політова Анна Сергіївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету*

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВИ 2011/92/ EU У ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

23 червня поточного року Європейська рада своїм рішенням надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Це історична подія для нашої держави, яка вимагає приведення нашого законодавства відповідно до резолюцій, директив та інших нормативних актів ЄС.

М. Хавронюк відзначає, що можливість адаптації кримінального права України до кримінального права ЄС насамперед залежить від того, чи ґрунтуються вони на одних і тих самих принципах чи такі принципи відрізняються [1]. Також вчений вважає, що Україні потрібно адаптуватися до кримінального законодавства ЄС як чинне кримінальне законодавство, так і проєкт нового КК. Напевно, процедура адаптації буде такою:

- всі відповідні акти ЄС будуть чітко визначені та офіційно перекладені українською;
- Україні будуть встановлені строки для прийняття та введення в дію законів і підзаконних актів, необхідних для дотримання кожного відповідного акта ЄС;
- Мін'юст створюватиме тематичні робочі групи для розробки змін до КК; про введення в дію згаданих законів і підзаконних актів Україна буде повідомляти Європейську Комісію;
- згодом відбуватиметься моніторинг виконання [1].

Що ж стосується Директиви 2011/92/ EU, то вона спрямована на боротьбу